

ไข้หวัดนกในบริบทของการเจรจาต่อรองด้วยประดิษฐ์กรรมทางสังคม

Bird Flu on negotiation in Social Innovation Contexts

พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง

บทนำ

บทความนี้กล่าวถึงโรคไข้หวัดนกที่ก่อกวนพยายาลึนเป็นตัวพาหะมาติดกับสัตว์ปีกประจำถิ่น จากนั้นมนุษย์ก็ติดโรคจากสัตว์ปีกอีกทอดหนึ่ง เชื้อโรคนี้อาจแพร่กระจายไปเกือบทั่วโลกในเวลาเพียงไม่กี่ปี(ราว 9-10 ปี)และเชื่อนี้ยังไม่มีรายงานว่าเป็นการติดต่อจากคนสู่คนซึ่งจะทำให้โรคนี้อาจทวีความรุนแรงขึ้นอีก การแพร่กระจายจะเกิดขึ้นในพื้นที่ที่มีอากาศเย็นดังนั้นในประเทศไทยคือช่วงเดือนตุลาคมถึงมีนาคม

ไข้หวัดในลักษณะนี้เคยเกิดขึ้นมาแล้วเมื่อปี ค.ศ.1918 ในประเทศสเปน และตัวเชื้อได้พัฒนาขึ้นตามกาลเวลา เป็นเชื้อที่เรียกว่า H5N1 ในปัจจุบัน ที่เป็นประเด็นโรคของโลกาภิวัตน์นั้นคือประเด็นที่โรครีเป็นโรคที่ไร้พรมแดน การป้องกันการระบาดของโรคทำได้ยากจะพบว่ามีการแพร่ระบาดก็ต่อเมื่อสัตว์ป่วยและตายอย่างไม่ทราบสาเหตุ และเนื่องจากสัตว์ที่ป่วยส่วนใหญ่คือสัตว์ที่เป็นอาหารของมนุษย์ คือไก่ เป็นส่วนใหญ่ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่รัฐแต่ละรัฐควบคุมการเกิดโรคได้เมื่อปลายเหตุแล้ว ดังนั้นจึงเกิดความขัดแย้งและความไม่เข้าใจในวิธีการจัดการ ไข้หวัดนกที่รัฐใช้ไม่ว่าจะเป็นการโฆษณาชวนเชื่อว่ากินไก่ไม่เป็นโรค และจากนั้นก็ มีการใช้มาตรการรุนแรงคือการฆ่าตัดตอนใน วงรอบ 5 กิโลเมตร โดยไม่คำนึงถึงสัตว์ปีกกว่าไม่ได้มีแค่ สัตว์ที่เป็นอาหารเพียงอย่างเดียว โดยเฉพาะไก่ มีทั้งสัตว์สวยงาม สัตว์ที่เป็นกีฬา สัตว์ที่เป็นพิธีกรรม ทำให้เกิดคำถามว่า ไก่ในบริษัทใหญ่ทำไมไม่มีผลกระทบ แต่จะฆ่าเฉพาะ ไก่ที่เลี้ยงแบบเปิดของชาวบ้านเท่านั้น

ความไม่เข้าใจจึงเกิดความกลัวและส่งผลถึงการแก้ปัญหาโดยปัจเจกวิธีทำให้มีวิธีต่างๆที่เป็นการคิดค้นประดิษฐ์กรรมทางสังคมทั้งที่เป็นเรื่องใหม่และที่เป็นการผลิตซ้ำจากวัฒนธรรมเดิมของตนเกิดขึ้น ส่งผลในการต่อรองทางสังคมในประเด็นที่หลากหลาย เพื่อที่จะอธิบายการมีอยู่ของผลประโยชน์ของคนกลุ่มต่างๆ เกิดกระบวนการรื้อฟื้นภูมิปัญญาจนถึงการสร้างความรักชาติที่มีไก่เป็นสัญลักษณ์ เป็นการหาทางออกของปัจเจกชนและคนเล็กคนน้อยในสังคมที่ต้องการอยู่รอดด้วยการลุกขึ้นต่อต้าน ต่อรอง กำอำนาจรัฐและองค์กรโลก ที่เป็นผลจาก โรคระบาดที่เป็น โลกาภิวัตน์

ดังนั้นคำถามในการศึกษานี้พยายามหาแนวคิดต่างๆที่จะมาสนับสนุนในประเด็นที่ว่าศาสตร์ต่างๆ และรัฐจะยอมรับความคิดและความรู้ของคนธรรมดา ที่เป็นผลมาจากประสบการณ์จากชีวิตประจำวันหรือไม่ และอย่างไร ในบริบทของโลกาภิวัตน์

โรคภัยไข้เจ็บที่เป็นโลกาภิวัตน์

โรคระบาดที่เป็นการแพร่กระจายในวงกว้าง มีหลายโรคนับตั้งแต่ เอชส์ อีโบล่า โรควัวบ้า โรคซาร์ ฯลฯ และโรคส่วนใหญ่ที่มีการสอบสวนกันและกล่าวว่าสัตว์ต่างๆเป็นต้นตอของเชื้อโรค

ศ.ดร.วีระศักดิ์ จงสู่วิวัฒน์วงศ์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ บอกว่า “ปัจจุบันโรคในสัตว์สามารถติดต่อมาสู่คนเพิ่มมากขึ้น และมีแนวโน้มที่จะเป็นอันตรายหากไม่สามารถควบคุมโรคเหล่านี้ได้ โดยเฉพาะโรคที่มาพร้อมกับสัตว์ป่า เช่น โรคแอนแทรกซ์ และ โรคไข้หวัดนก ซึ่งมาจากสัตว์ปีก รวมทั้งโรคเอดส์ที่มาจากลิง” ” (ปองพล สารสมัคร)

www.bangkokbiznews.com/scitech/2004/0705/news.php?news=p1.html ( )

โรคแอนแทรกซ์ โดยมากจะพบในผู้ที่ทำงานคลุกคลีในปศุสัตว์และอุตสาหกรรมขนแกะ โดยได้รับเชื้อโดยตรงมาจากสัตว์อีกทีหนึ่ง ต่อมากันพบวัคซีนป้องกันรักษา โรคนี้จึงสามารถควบคุมได้ และไม่ค่อยปรากฏผู้ที่เป็นโรคนี้อีก โรควัวบ้า เป็นอีกหนึ่งเพศฆาตมือหนึ่งที่ขึ้นชื่อไม่แพ้กัน โรคชนิดนี้ที่เริ่มต้นพบโรคในแกะ แล้วข้ามสายพันธุ์ไปสู่วัว จนไปสู่มนุษย์

โรคทั้งหลายเหล่านี้คือโรคโลกาภิวัตน์ เพราะโลกาภิวัตน์มีส่วนช่วยให้โรคแพร่กระจายได้เร็วขึ้น และมาตรการป้องกันรักษาทำได้ยากขึ้นทำให้กลายเป็นปัจจัยลบด้านการแพทย์ที่เจริญขึ้นได้ในมุมมองหนึ่งแม้จะยังไม่มีสถานการณ์ ไข้หวัดใหญ่ระบาดครั้งใหญ่ แต่เพียงแค่ว่า โรคซาร์ ไข้หวัดนก นี่ก็เป็นจุดเริ่มต้นของ กระแสโลกาภิวัตน์ วกกลับ: De-Globalization เป็นจุดเริ่มต้นของ จุดเปลี่ยนวิถีชีวิตของมนุษยชาติที่น่าจับตาอย่างยิ่งไปแล้ว

แต่การระบาดของไข้หวัดนกนั้นมีลักษณะที่แตกต่างจากโรคระบาดอื่นๆคือมีพาหะเป็นนกที่อพยพย้ายถิ่นเนื่องจากหนีอากาศหนาวเย็นจัด ซึ่งเป็นเรื่องปกติที่เป็นธรรมชาติของสัตว์อยู่แล้ว แต่การเคลื่อนย้ายนั้น รัฐและมนุษย์ไม่สามารถสกัดกั้นได้ ทำให้เชื้อไข้หวัดนกแพร่กระจายไปอย่างเสรีและไปทั่วโลกในขณะนี้ และกระบวนการโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจการค้าอาหารเป็นตัวเร่งให้เร็วขึ้นอีก

มาตรการที่มนุษย์ใช้ในการควบคุมนั้นเป็นมาตรการปลายเหตุและรุนแรงด้วยการฆ่าสัตว์ปีกที่ติดเชื้อและไม่ติดเชื้อในรัศมีรัศมีโลเมตรจากบริเวณที่พบสัตว์ติดเชื้อส่วนเรื่องวัคซีนนั้นหลายประเทศกำลังพัฒนาแต่ที่ไช่อยู่นั้นเป็นเป็นวัคซีนนำเข้าจากประเทศจีนชื่อทามิฟลู แต่ก็ก่อให้เกิดความขัดแย้งสำหรับประเทศไทยอยู่ระยะหนึ่งระหว่างวิทยาศาสตร์และชีวิตประจำวันในที่สุดก็เกิดการประนีประนอมได้เพราะรัฐไม่สามารถช่วยเหลือผู้เสี่ยงไ้เพื่อความบันเทิง สบายงาม และกีฬาได้ด้วยข้ออ้างการอนุรักษ์พันธุ์ไก่พื้นเมือง

ดังนั้นโรคไข้หวัดนกจึงเป็นโรคทางโลกาภิวัตน์ที่มีความแตกต่างจากโรคอื่นๆคือมีการข้ามพรมแดนโดยที่ไม่สามารถควบคุมได้เนื่องจากเป็นระบบของธรรมชาติทุกรัฐเผชิญหน้ากับไข้หวัดนกได้เท่าเทียมกันการป้องกันเป็นเพียงปลายเหตุของการระบาดเท่านั้นมนุษย์หรือองค์กรโลกาภิวัตน์ก็ไม่มีอำนาจการควบคุมให้ไข้หวัดนกซึ่งได้อย่างเด็ดขาดเพราะว่านกมันไม่มีสัญชาติ ศาสนา

และองค์กรสังกัด จะโทษรัฐที่สัตว์เหล่านั้นเป็นสัตว์ประจำถิ่นไม่ได้เนื่องจากสัตว์เหล่านั้นเป็นแค่พาหะไม่ได้ป่วยและไม่ได้เป็นสัตว์เลี้ยงเพื่อเศรษฐกิจดังนั้นความรู้และความเข้าใจในไขหวัดนกของรัฐและประชาชนจึงมีเท่าเทียมกันดังนั้นประชาชนจะอยู่อย่างไรในชีวิตประจำวันที่ต้องเผชิญหน้ากับความหวาดหวั่นความไม่แน่นอนดังนั้นประชาชนจึงพยายามอธิบายเรื่องไขหวัดนกด้วยวิธีการของตนเองจากประสบการณ์ชีวิตประจำวันที่เรียกกันว่าวัฒนธรรม เนื่องจากรัฐและประชาชนมีความรู้ความเข้าใจไขหวัดนกเท่าเทียมกัน ความรู้ความเข้าใจจึงไม่จำกัดอยู่เพียงอำนาจรัฐและบริษัทข้ามชาติด้านการผลิตอาหารเท่านั้น

ประวัติศาสตร์ไขหวัดสัตว์ปีก

ช่วงต้นปี ค.ศ. 2003 หรือ พ.ศ. 2546 เกิดการระบาดของ "โรคไขหวัดนก" หรือ Avian Influenza, Bird Flu ซึ่งเป็นโรค ที่เกิดจากการติดเชื้อไวรัส Avian Influenza-virus type A ชนิด H5n1 การระบาดของโรคดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เริ่มจากในสัตว์ปีกมาสู่สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมบางชนิด เช่น หมู แมว เสือ รวมทั้งคน

ศ.น.พ.ประเสริฐ ทองเจริญ ที่ปรึกษายกการอนามัยโลก ด้านไวรัสวิทยา เคยให้สัมภาษณ์ว่า สิ่งที่เป็นความกังวลของวงการแพทย์ก็คือ การที่เชื้อไวรัสไขหวัดนกมาเจอกับไวรัสไขหวัดในหมู อาจเกิดการผ่าเหล่า ซึ่งหากเกิดการผ่าเหล่าไวรัสชนิดนี้จะสามารถติดต่อมาสู่คนได้ และจะติดจากคนสู่คน ซึ่งจะแพร่ กระจายไปได้ทั่วโลก

ศ.ดร. วีระศักดิ์ จงสู่วิวัฒน์วงศ์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ บอกว่า “ปกติเชื้อโรคมันปรับตัวเองอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้เข้ากับสภาพแวดล้อม แต่ปัจจุบันสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปเยอะมาก สัตว์กับคนมาอยู่ใกล้ชิดกันมากขึ้น คนเคลื่อนย้ายสัตว์ออกมาจากป่ามากขึ้น เชื้อโรคมันเลยต้องกลายพันธุ์ให้อยู่กับสภาพแวดล้อมได้ดีขึ้นกว่าเดิม และถ้าการปรับตัวไม่ส่งผลต่อร่างกายของสัตว์กับคนก็ถือว่าโชคดีไป แต่บางตัวมันกลับทำให้เกิดโรคร้ายขึ้นมาแทน” (ปองพล สารสมักร)

www.bangkokbiznews.com/scitech/2004/0705/news.php?news=p1.html

วิกฤติโรคไขหวัดนก ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง อาจทวีความร้ายแรงกว่าโรค "ซาร์ส" หลายเท่า โดยเฉพาะหากไวรัส H5n1 ที่เป็นสาเหตุของโรคไขหวัดนก เกิดการ "กลายพันธุ์" หรือมีโอกาสเข้าไปแลกเปลี่ยนถ่ายทอดพันธุกรรมกับไวรัสโรคไขหวัดในคน

ตามประวัติศาสตร์การแพทย์ระบุว่า การระบาดของไขหวัดนกไปสู่คนในแต่ละครั้ง ก่อให้เกิดการสูญเสียชีวิตคน และเศรษฐกิจอย่างมากมาย ในรอบหนึ่งร้อยปีที่ผ่านมามีการระบาดของไขหวัดนกทั่วโลกหลายครั้ง

1. Spanish Flu

ปี ค.ศ.1918 ได้เกิดการระบาดของไข้หวัดนกชนิด [A (H1N1)] ซึ่งทำให้เกิดความเสียหายอย่างมากมายประมาณว่าเกิดการติดเชื้อร้อยละ 20-40 ของประชากรโลกและมีผู้เสียชีวิต 20 ล้านคน เฉพาะในประเทศอเมริกามีผู้เสียชีวิตไป 500,000 คน คนที่เป็นโรคนี้อายุ 20-50 ปี

2. Asian Flu

ในปี ค.ศ.1957-58 เดือนกุมภาพันธ์ได้มีการระบาดของไข้หวัดนกชนิด [A (H2N2)] ที่ทางตะวันออกเฉียงใต้ การระบาดครั้งนี้มีความรุนแรงน้อยกว่าครั้งแรกเนื่องจากมีความรู้เพิ่มขึ้น และสามารถผลิตวัคซีนป้องกันไข้หวัดใหญ่ในเดือนสิงหาคมปีเดียวกัน และหยุดระบาดเดือนธันวาคม แต่มีการระบาดเล็กน้อยอีกในเดือนมกราคมและกุมภาพันธ์ในปี 1958

3. Hong Kong Flu

ปี 1968-69 เป็นการระบาดของเชื้อชนิด [A (H3N2)] เริ่มต้นระบาดที่ฮ่องกง และลามเข้าอเมริกา ทำให้ผู้ที่มีอายุมากกว่า 65 ปีเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก แต่ความเสียหายไม่รุนแรงมากนักเนื่องจากเชื้อตัวนี้มีลักษณะคล้าย Asian flu ประชากรมีภูมิคุ้มกันบางส่วนหลงเหลืออยู่ และมีการดูแลรวมทั้งยาปฏิชีวนะที่ดี

4. Swine Flu Scare

ปี ค.ศ.1976 ได้มีการค้นพบเชื้อไวรัสชนิดใหม่ที่เมือง Fort Dix ผู้เชี่ยวชาญเกรงว่าจะเกิดการระบาดใหญ่และเกิดความเสียหายเหมือน Spanish Flu แต่เชื้อก็ไม่ได้ระบาดออกนอกเมือง

5. Russian Flu Scare

ปี ค.ศ.1977 ได้มีการระบาดของเชื้อ influenza A/H1N1 เกิดการกระจายไปทั่วโลกเป็นมากในคนอายุน้อยกว่า 23 ปี เนื่องจากผู้ที่มีอายุมากกว่า 23 ปี มักจะมีภูมิต่อเชื้อไวรัส Asian Flu

กระทั่งในปี พ.ศ. 2540 "ไวรัสไข้หวัดนก สายพันธุ์ H5n1" ได้ข้ามจากสัตว์มาติดคน เป็นครั้งแรกในเขตบริหารพิเศษ "ฮ่องกง" ของจีน ทำให้มีผู้ติดเชื้อไข้หวัดนก 18 ราย และมีผู้เสียชีวิตอีก 6 ราย ผู้ติดเชื้อและเสียชีวิตทั้งหมดอาศัยอยู่ในเขต ที่มีประชากรอาศัยหนาแน่น และในจำนวนดังกล่าวมี 9 ราย เป็นเด็กอายุต่ำกว่า 10 ขวบ

ต่อมาในเดือน ก.พ. 2546 เชื้อไวรัสไข้หวัดนกสายพันธุ์ H7n7 แพร่ระบาดในประเทศเนเธอร์แลนด์ มีผู้ติดเชื้อ 82 ราย สัตว์แพทย์ 1 ราย เสียชีวิต และในเดือนเดียวกันนี้ไข้หวัดนก H5n1 ก็กลับมาระบาดในฮ่องกงระลอกใหม่ 1 ปีต่อมา

เดือนกันยายน 2547 มีการระบาดของ "โรคไข้หวัดนก" รอบสอง ในจีน เวียดนาม ฮ่องกง และไทย และในเดือนเดียวกันนั้นเอง ที่ผู้ป่วยรายหนึ่งในประเทศไทยเสียชีวิตจากโรคไข้หวัดนก ทั้งๆ ที่ไม่เคยมีประวัติสัมผัสไก่ แต่เป็น "แม่" ที่ดูแลลูกที่เสียชีวิตด้วยโรคไข้หวัดนกอย่างใกล้ชิด ซึ่งองค์การอนามัยโลก เรียกการสัมผัสใกล้ชิดดังกล่าวว่าเป็นการสัมผัสในลักษณะของ Face to Face

แม้จะยังไม่ยืนยันชัดเจน 100% ว่า วัคซีนไขหวัดนก สามารถติดจากคนสู่คนได้ แต่การเปิดเผยถึงความเป็นไปได้ของอุบัติการณ์ดังกล่าว น่าจะเป็นสัญญาณเตือนให้ทั่วโลกรู้ว่า เจ้าเชื้อไวรัสในกลุ่มของ In-fluenza ทั้ง H และ n นั้น ดูเหมือนจะมีความร้ายแรงมากขึ้นเรื่อยๆ และการกลายพันธุ์ผ่าเหล่ากัน ไปมานี่เอง ส่งผลให้มีการระบุว่า อีกไม่เกิน 5 ปีนี้ จะมีการระบาดของไวรัส “ไขหวัดใหญ่ สายพันธุ์ใหม่” (จาก news reporter เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2548 12:22:58 น.)

ผู้ป่วยที่ตรวจพบเชื้อไขหวัดนก ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 – 2547

รัฐกับไขหวัดนก

เมื่อไขหวัดนกระบาดไปเกือบจะทั่วโลกในขณะนี้ส่งผลกระทบต่อรัฐชาติต่างๆมากมายแต่แต่ละรัฐมีวิธีที่จัดการกับไขหวัดนกไม่แตกต่างกันมากเนื่องจากนักวิชาการในแต่ละประเทศต้องคอยมองเกณฑ์ขององค์การอนามัยโลกอยู่เสมอ เพื่อไม่ให้กลายเป็นประเทศที่ถูกประกาศจากองค์กรนี้ว่าไม่สามารถจัดการกับไขหวัดนกได้และถูกประกาศขึ้นบัญชีไว้ ทำให้เกิดความเสียหายเชิงเศรษฐกิจอย่างมาก ดังนั้นคงจะดูจากกรณีรัฐไทยเป็นหลักดังนี้

ประเทศไทยมีการติดตามเรื่องไขหวัดนกมาตั้งแต่ระบาดในประเทศฮ่องกงแล้วและดูเหมือนว่าจะเป็นโอกาสดีที่จะขายไก่ได้เพิ่มขึ้นจนมาถึงเดือนกันยายน 2547 มีการระบาดของ "โรคนกหวัดนก" รอบสอง ในจีน เวียดนาม ฮ่องกง และไทย และในเดือนเดียวกันนั่นเอง ที่ผู้ป่วยรายหนึ่งในประเทศไทยเสียชีวิตจากโรคนกหวัดนก ทั้งๆ ที่ไม่เคยมีประวัติสัมผัสไก่แต่เป็น "แม่" ที่ดูแลลูกที่เสียชีวิตด้วยโรคนกหวัดนกอย่างใกล้ชิดและมีการปกปิดข่าวสารของรัฐ มาโดยตลอดด้วยวิธีต่างๆของรัฐบาลโดยผู้แสดงบทบาทคือรัฐมนตรี และนายกรัฐมนตรีโดยเอาตัวเข้าแลกด้วยการกินไก่บ้างหรือให้รางวัลกับคนที่กินไก่แล้วเสียชีวิตบ้าง ทำให้เรื่องโรคนกหวัดนกกลายเป็นเรื่องการบริโภคนกมากกว่าที่เป็นการป้องกัน 23 มกราคม พ.ศ.2548 กระทรวงสาธารณสุขได้รายงานผู้ป่วยที่ได้รับเชื้อไขหวัดนก 2 ราย (ยุติการโกหกของกรมปศุสัตว์) ในระหว่าง 5 เดือนที่มีการเบี่ยงเบนประเด็นจากรัฐบาลนั้น กิจการเลี้ยงไก่ที่เป็นเครือข่ายบริษัทใหญ่ ไหวตัวเคลื่อนย้ายสัตว์ไปก่อนแล้ว(กรณีของจังหวัดสระบุรี) สร้างความประหลาดใจแก่ผู้เลี้ยงสัตว์รายย่อยแต่ก็ด้วยความเชื่อมั่นในรัฐบาลทำให้ยังคงเลี้ยงไก่อยู่ต่อไป จนถูกประกาศเป็นเขตโรคระบาดทำให้สิ้นเนื้อเหนือดัวไปตามๆกัน และเจ้าของกิจการที่เป็นเครือข่ายกับบริษัทรายใหญ่ก็ไม่เจ็บตัวเพียงแค่นปิดกิจการชั่วคราวเท่านั้น

ไวรัสหวัดนกก็ได้ระบาดไปยังหลายจังหวัดทั่วประเทศมาตรการเด็ดขาดที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์นำมาใช้กับไวรัสหวัดนกคือ การส่งเจ้าหน้าที่ลงพื้นที่เพื่อกำจัดไก่ในฟาร์มที่ติดเชื้อ รวมถึงฟาร์มที่อยู่ในรัศมี 5 กิโลเมตร ซึ่งกว่าจะกำจัดเชื้อโรคได้จริงก็หมดไก่ไปตกเป็นเงินนับล้านบาท ตัวเลขการส่งออกอาจลดลงถึงร้อยละ 50-60 ภาพรวมการส่งออกสินค้าไก่ไทยปี2548 คาดว่าลดลงเหลือเพียง 2 แสนตัน มูลค่า 2 หมื่นล้านบาท จากที่ปีที่แล้วส่งออกได้ 5.4 แสนตัน หรือเป็นมูลค่า 4.6 หมื่นล้านบาท พร้อมกับประเด็นร้อนเกี่ยวกับการกลายพันธุ์ของไวรัสหวัดนก และข้อถกเถียง

เรื่องการลักลอบฉีดวัคซีนไขหวัดนกในไก่

(www.bangkokbiznews.com/scitech/2004/0705/news.php?news=p1.html)

ในขณะที่หลายฝ่ายกำลังกล่าวถึงกันถึงความจำเป็นในการใช้วัคซีนป้องกันไขหวัดนก สหภาพยุโรป (อียู) และญี่ปุ่นต่างก็ผวาไก่ไทย และได้สั่งชะลอการนำเข้าแล้ว เกาหลีใต้เองก็เพิ่มมาตรการตรวจสอบสินค้าไทยมากขึ้น โดยกักตัวคอนเทนเนอร์ไว้ที่ท่าเรือเพื่อตรวจหาเชื้อไขหวัดนก ทำให้ต้นทุนการส่งออกของผู้ประกอบการไทยเพิ่มมากขึ้น ทั้งยังมีแนวโน้มว่าประเทศอื่นๆ จะปฏิบัติตามอีก ในเมื่อการฉีดวัคซีนเพื่อป้องกันไม่ให้ไก่ติดโรคถูกคัดค้าน ถ้าเช่นนั้นอะไรคือคำตอบแก่ผู้เลี้ยงไก่ที่แท้จริง

ศ.นพ.ยง ภู่วรวรรณ จากศูนย์เชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านไวรัสวิทยาคลินิก ภาควิชากุมารเวชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้หนึ่งที่ทำวิจัยด้านเชื้อไวรัสไขหวัดนกของไทย ให้คำแนะนำว่า หากอยากแก้ปัญหาให้ได้อย่างแท้จริง ผู้เลี้ยงไก่ควรต้องมีการรับมือที่ดีที่สุดในการป้องกัน คือ มีระเบียบวินัย เชื้อฟุ้ง ทำตามกฎเกณฑ์ที่ทางรัฐบาลกำหนด และส่วนที่สำคัญที่ต้องทำฟาร์มโดยเน้นไบโอซีเคียวริตี วัคซีนเป็นเพียงส่วนเสริมเท่านั้น

รศ.น.สพ.วิวัฒน์ ชวนะนิกุล หัวหน้าภาควิชาสัตวบาล คณะสัตวแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อธิบายถึง ไบโอซีเคียวริตี ว่า หมายความว่า ความปลอดภัยทางชีวภาพ คือการเป็นฟาร์มปลอดโรค มีระบบป้องกันเชื้อโรคใดๆ ไม่ให้เข้าไปในฟาร์ม ซึ่งต้องประกอบด้วย การมีรั้วรอบขอบชิดทั้งบนดินและในอากาศ ทว่าในอากาศจะควบคุมยากสักหน่อย หากไม่ใช่ฟาร์มที่เป็นแบบโรงเรือนปิดจริงๆ ซึ่งแม้แต่แมลงยังยากที่จะบินเข้าไป การควบคุมทุกสิ่งทุกอย่างที่จะเข้าและออกจากฟาร์ม โดยควบคุมใน 3 อย่างคือ ยานพาหนะทุกชนิด โดยก่อนที่ยานพาหนะใดๆ จะเข้าไปหรือออกจากฟาร์มจะต้องมีการพ่นยาฆ่าเชื้อทุกครั้ง อย่างที่สองคือ มนุษย์ ไม่ว่าจะพนักงานหรือใครก็ตาม ก่อนเข้าและหลังออกจากฟาร์มจะต้องมีการอาบน้ำเปลี่ยนเสื้อผ้ารองเท้าก่อนทุกครั้ง และสาม วัสดุอุปกรณ์ที่จะนำไปใช้ในฟาร์ม ต้องมีการฆ่าเชื้อด้วยรังสีอัลตราไวโอเลต (ยูวี) หรือด้วยวิธีอื่นๆ ทั้งก่อนและหลังการใช้งาน การจะทำได้แบบนี้ รศ.น.สพ.วิวัฒน์ เองก็ยอมรับว่าต้องลงทุนสูง ไม่ว่าจะป็นรั้วรอบขอบชิดของฟาร์ม โรงพ่นยาสำหรับยานพาหนะ เครื่องฉายรังสียูวีสำหรับอุปกรณ์ และห้องอาบน้ำสำหรับผู้ที่จะเข้าไปในฟาร์ม หรือถ้าจะทำเป็นระบบโรงเรือนปิดด้วยซึ่งจะช่วยป้องกันได้ดียิ่งขึ้น ทั้งกันนก หนู แมลงต่างๆ ได้ แต่ค่าใช้จ่ายก็จะสูงขึ้นไปอีก สำหรับผู้ประกอบการรายใหญ่คงไม่มีปัญหา เพราะส่วนใหญ่จะทำฟาร์มอย่างเป็นระบบอยู่แล้ว แต่กับผู้ประกอบการรายย่อย เรื่องนี้จะกลายเป็นอุปสรรค เพราะ"นอกจากการลงทุนสูงแล้ว ยังต้องมีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดและต่อเนื่องด้วย"

ประเทศไทยได้จัดทำ แผนยุทธศาสตร์เพื่อแก้ปัญหาโรคไขหวัดนกอย่างบูรณาการ และแผนยุทธศาสตร์การเตรียมการรองรับการระบาดใหญ่ ซึ่ง กรม.อนุมัติ มาตั้งแต่ เดือนมกราคมพ.ศ. 2548 แผนนี้ยกร่างโดย ทีมงานที่มีหัวหน้าเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ที่มีความสามารถสูง เป็นที่นับถือไป

ทั่วโลก คือ น.พ.สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ โดยมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่ระดับเกษตรกรไปจนถึงระดับนโยบาย แผนนี้จึงเขียนไว้ค่อนข้างดีมาก แต่จนถึงปัจจุบัน ก็ยังมีจุดอ่อนอยู่ 3 ประการคือ

1. ยังไม่มีการจัดตั้ง กลไกบริหารจัดการความรู้โดยทีมทำงานเต็มเวลา

2. ตัวสาระเน้นที่ความรู้นานาชาติและความรู้เชิงวิทยาศาสตร์ เน้นที่ความรู้ระดับนักวิชาการ ยังขาดองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งของการจัดการความรู้คือความรู้ในชุมชนหรือชาวบ้านซึ่งเป็นความรู้ระดับผู้ปฏิบัติว่าถ้าการจัดการความรู้เรื่องไข้หวัดนก ดำเนินการภายใต้แนวคิดที่ว่าชาวบ้านไม่มีความรู้ไม่มีส่วนในการสร้างความรู้ชาวบ้านมีหน้าที่อย่างเดียวกันคือทำตามที่เจ้าหน้าที่ของทางราชการและนักวิชาการบอก ทำให้การจัดการความรู้เรื่องไข้หวัดนกจะผิดที่ผิดทางทันทีจะเป็นการจัดการความรู้ปลอมไม่ใช่การจัดการความรู้ที่แท้

3. ขาดกลไกและวิธีการจัดการความรู้ข้ามกระทรวง ข้ามกรม ข้ามหน่วยงานภาคเอกชน ภาครัฐ ส่วนระนาบพื้นที่ขาดกลไกและวิธีการจัดการความรู้ข้ามทุกฝ่ายที่อยู่ในพื้นที่ ทั้งที่เป็นภาคประชาชนภาคประชาสังคมภาครัฐภาคศาสนาและภาคธุรกิจ

บรรษัทกับประชาชน ไข้หวัดนกกับชนชั้น

ในรูปแบบที่ประเทศไทยจัดการกับการระบาดของโรคนี้มีกระบวนการคล้ายๆกันในทุกประเทศนับเป็นวิธีการที่กำหนดโดยองค์การอนามัยโลกที่อ้างว่าเป็นหลักปฏิบัติสากลแต่จะแตกต่างกันไปตรงที่ วิธีการ โฆษณาชวนเชื่อของรัฐเท่านั้น การมองผลประโยชน์ทางการค้ามาก่อนผลประโยชน์ของประชาชนการแก้ปัญหาแบบสั่งการจากด้านบนมากกว่าการมีส่วนร่วมและมองว่าประชาชนไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องไข้หวัดนกดีและรัฐเองก็เข้าใจไม่ถ่องแท้ว่าไก่เองนั้นไม่ได้เป็นอาหารเพียงอย่างเดียวไก่อังเป็นสัตว์ในวัฒนธรรมเป็นสัตว์ในพิธีกรรมเป็นสัตว์เลี้ยงเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจเป็นสัตว์เพื่อการกีฬาและไก่เองก็มีความหลากหลายสายพันธุ์ดังนั้นที่รัฐทั้งหลายมีแนวคิดที่ว่าไก่เหมือนกันหมดคือสัตว์ที่เป็นอาหารและสัตว์เศรษฐกิจเพื่อการส่งออกเท่านั้นทำให้มีมุมมองคับแคบและสร้างความขัดแย้งกับประชาชนกลุ่มต่างๆมากมาย

การไม่มีพื้นที่ของไก่ที่หลากหลายในการจัดการไข้หวัดนกของไทยแต่กรณีของไก่ที่เป็นสัตว์เศรษฐกิจนั้นบริษัทได้ทำการ โฆษณาทางสื่อว่าไก่ของตนนั้นเลี้ยงในระบบปิดที่มีการป้องกันการติดเชื้อได้ โดยยึดตาหลักการของนักวิชาการที่เป็นกลไกของรัฐนำเสนอเพื่อการปลอดภัยกว่าทำไมถึงไม่มีข่าวการฆ่าไก่ของบริษัทใหญ่เลย และร้านอาหาร Fast Food ที่มีอาหารหลักเป็นไก่ก็พยายามโฆษณาว่า ไก่ของตนเองปลอดภัยด้วยการทำให้สุก ในอนุภูมิที่รัฐกำหนดไว้แต่ประชาชนที่ติดเชื้อแล้วตายนั้น เป็นเพราะไม่มีความรู้และยากจนคือ เมื่อไก่ตายหรือป่วยก็จะมีกรรมนำไก่เหล่านั้นไปบริโภคทำให้เกิดการติดเชื้อไข้หวัดนกจากไก่ และการติดต่อก็คงจะเกิดขณะการเชือดไก่ การถอนขนไก่ การทำความสะอาดเครื่องในไก่ ดังนั้นในทัศนคติของรัฐคนที่ป่วยและตายคือคนที่ไม่ปฏิบัติตามที่รัฐเป็นผู้กำหนดได้แก่คนจน คนงาน คนต่างจังหวัดที่ห่างไกลข้อมูลข่าวสาร

คนที่เลี้ยงสัตว์ไม่มีระบบ คนที่ไร้ความรู้ เท่านั้น ทำให้คนเหล่านั้นพร้อมใจของพวกเขากลายเป็น ผู้ร้ายในสายตาชาวโลกผ่านทางรายงาน ไซ้หัวคนของรัฐ และหมอดโอการแก้ตัวต่างๆที่เกิดจากกลไก ของรัฐที่ทำให้เป็นเช่นนั้น (ด้วยการปกปิดข่าวสารในตอนแรกและการการเตือนภัยที่ไร้ ประสิทธิภาพของรัฐ)

มนุษย์กับความเข้าใจและการให้ความหมาย“โรค”ด้วยวิธีการทางสังคม

การที่จะเข้าใจมนุษย์ในการให้ความหมายของโรค ไซ้หัวคนก ด้วยวิธีการทางสังคมนั้นคง ต้องดูว่าในอดีตของโรคระบาดที่คล้ายคลึงกันมนุษย์ได้มีการให้นิยามความหมายแตกต่างกันตาม เวลา สถานที่และบุคคลอย่างไรดังนั้นจึงขอยกตัวอย่างโรคเอดส์ที่เป็นการติดเชื้อจากคนสู่คน(โดย อ่างกันต่อๆมาว่าโรคนี้อาจมาจากลิง) โดยถือว่าเป็น โรคโลกาภิวัตน์รุ่นพี่ ที่ใกล้เคียงกันและยังคงมี ประเด็นที่น่าสนใจในเรื่องการต่อรองและการให้ความหมายอยู่

โรคติดเชื้อ HIV หรือโรคเอดส์โรคที่เกี่ยวข้องกับโลกาภิวัตน์ที่เป็นที่รู้จักกันดีและมนุษย์ได้ หาวิธีป้องกันและอยู่ร่วมกับโรคระบาดนี้มานานแล้วและการให้ความหมายของโรคระบาดนี้ได้ แปรเปลี่ยนจากเป็นเอดส์แล้วตายมาเป็นเป็นเอดส์แล้วมีชีวิตอยู่ได้อย่างปกติ(เพราะว่าทุกคนต้อง ตายอยู่แล้วเพียงแต่ว่าจะเมื่อไรอย่างไรเท่านั้น)ความหมายของเอดส์จึงกลายมาเป็นความหมาย เดียวกับโรคที่ไม่ระบาดและไม่มีทางหายเช่นโรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูง

การระบาดของโรคเอดส์ ที่แพร่กระจายไปอย่างมากมาในปัจจุบันนั้น สามารถแยก ออกเป็นการระบาด 3 ครั้งติดต่อกันคือ

1. การระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสเอชไอวี (HIV) ซึ่งไม่มีใครทราบว่าจะเริ่มระบาดเมื่อไร และจากที่ ไດแต่ที่แน่ๆ คือ เชื้อไวรัสได้แพร่ไปหลายประเทศทั่วโลก ตั้งแต่ประมาณปี 2518 และปัจจุบันนี้ อาจจะแพร่ไปทุกประเทศแล้ว

2. การระบาดของโรคเอดส์ ประมาณปี 2520-2521 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นการแสดงออกทาง อาการเจ็บป่วยของผู้ติดเชื้อ หลังจากมีระยะพักตัวช่วงระยะเวลาหนึ่ง และในช่วงปี 2525-2530 การ ระบาดเริ่มเป็นแบบกระจายทั่ว (Pandemic) กล่าวคือระบาดไปหลายๆ ประเทศพร้อมกัน และ กระจายไปหลาย ๆ ประเทศพร้อมกัน และกระจายไปในทุกทวีป

3. การระบาดของผลกระทบที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากการระบาดของโรค เอดส์ ได้แก่ ด้าน วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การระบาดนี้แพร่ไปได้อย่างรวดเร็ว และมีผลกระทบแม้ ในประเทศที่ไม่เคยมีรายงานการติดเชื้อหรือรายงานผู้ป่วยเอดส์เลย ผลกระทบที่สำคัญได้แก่ การไล่ ผู้ติดเชื้อออกจากงาน การไม่ยอมรับสมาชิกที่เป็นผู้ป่วย หรือผู้ติดเชื้อเข้าในครอบครัวหรือ ชุมชน การไม่ยอมรับเด็กที่ติดเชื้อเข้าศึกษาในโรงเรียน ตลอดจนการออกกฎหมายให้มีการตรวจ เอดส์ ก่อนเข้าประเทศ เพื่อสกัดกั้นคนจากประเทศอื่น ที่อาจติดเชื้อ เป็นต้น

โรคนี้อยู่กับสังคมมนุษย์มานานได้นับการต้อนรับจากโลกาภิวัตน์ด้วยการให้ความหมาย และการจัดการอย่างรุนแรงในตอนแรกที่ว่า เป็นโรคร้ายที่เป็นแล้วตาย(ซึ่งคนก็ตายทุกคนอยู่แล้ว)แต่ โรคนี้เริ่มมีชื่อเสียงขึ้นมาเมื่อ คาราคังและคนรวยเป็นโรคนี้และเป็นการเปิดเผยว่ามาจากการมีเพศสัมพันธ์ทั้งต่างเพศและเพศเดียวกัน ต่อมา มีสาเหตุจากยาเสพติดเข้ามา แต่การจัดการทางสังคมยังเป็นเรื่องทีลึกลับไม่สามารถเปิดเผยสังคมผู้ติดเชื้อได้ ต่อมา ได้มีการรวมกลุ่มกันขึ้นเนื่องจากโรคนี้เมื่อเป็นแล้วไม่ได้เสียชีวิตอย่างรวดเร็วความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นพบว่าคนติดเชื้อสามารถมีชีวิตที่ยืนยาวได้พอสมควรทำให้เกิดการต่อรื่องทางสังคมด้วยการสร้างพื้นที่ของคนติดเชื้อขึ้นมาอย่างมากมายหลากหลายโดยพื้นที่นี้มีทั้งความรู้และการต่อสู้จากการเอาเปรียบและการเลือกปฏิบัติต่อคนป่วยจนสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับสังคมได้ (นางงามจักรวาลนอกจากรักเด็กแล้วยังต้องรักผู้ติดเชื้อด้วย)กาลเวลาผ่านไปความรู้ทางสังคมเพิ่มมากขึ้นและความหลายอันน่ารังเกียจของโรคนี้กลายเป็นความหมายที่ไม่แตกต่างจากโรคที่เป็นแล้วไม่หายเช่น เบาหวาน มะเร็งและโรคความดันโลหิตสูง จึงขอยกตัวอย่างการสร้างความรู้และการต่อสู้ของคนติดเชื้อดังนี้

โดยเฉพาะคนเป็นมะเร็ง คนเป็นเบาหวาน และ คนป่วยเอดส์ ควรดื่ม
ให้มากกว่า คนปกติ อย่างน้อย ต้อง ๕-๗ ครั้งขึ้นไป จึงจะดี

(www.asoke.info/09Communication/DharmaPublicize/Sanasoke/sa281/148.html - 5k)

"บายเฮอร์ คลับ" คือ การรวมกลุ่มของผู้ที่จำเป็นต้องรักษาด้วยยาต้าน
ไวรัส และต้องจ่ายเงินค่ายาต้านไวรัสเอง เนื่องจากขณะนั้นไม่มี
โครงการรักษาด้วยยาต้านไวรัสของกระทรวงสาธารณสุขที่พอเพียง
www.thaiplus.net/page4.html - 52k

มนุษย์ไม่ได้เพิ่งมาเผชิญกับปัญหาโรคร้ายที่เกิดขึ้นในขณะนี้แต่มนุษย์ได้ฝ่าฟันอุปสรรคมานานกับความไม่รู้ต่างๆ ด้วยวิธีการที่แตกต่างกันในอดีตดังนั้นศาสตร์ทางมานุษยวิทยาจึงเกิดแนวคิดสำนัก Biocultural Anthropology ขึ้นโดยใช้วิธีศึกษาทางมานุษยวิทยาวัฒนธรรมรวมกับการศึกษาทางชีววิทยา เพื่อที่จะอธิบายว่ามนุษย์นั้นเป็นอย่างไร แต่ประเด็นเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางชีววิทยานั้นไม่ใช่เรื่องใหม่ ในการศึกษาทางมานุษยวิทยานั้นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวแตกต่างไปจากการศึกษาทางสังคมศาสตร์สาขาอื่นๆ นักมานุษยวิทยาพยายามเข้าใจว่ามนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิตในสาย *Homo sapiens sapiens* ซึ่งเป็นสายพันธุ์สัตว์ประเภทหนึ่งบนโลก แต่มนุษย์มีวิวัฒนาการทางร่างกายไปพร้อมๆกับการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม

โดยเฉพาะการทำความเข้าใจในประเด็นเกี่ยวกับสุขภาพร่างกายของมนุษย์ ถ้าใช้ความรู้ทางชีววิทยาเพียงอย่างเดียว อาจทำให้มองไม่เห็นเงื่อนงำส่วนบุคคล และอาจไม่เข้าใจว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม และพฤติกรรมนั้นสัมพันธ์กับสุขภาพร่างกาย และการเจ็บป่วย

อย่างไร การศึกษาชีววิทยาวัดธรรมจึงเป็นการเปิดพื้นที่ความรู้ระหว่างประเด็นวัฒนธรรม สังคม การเมือง และเศรษฐกิจที่ส่งผลต่อชีวิตมนุษย์(นฤพนธ์จาก Deborah L. Crooks 1996, Pp.130-133)

ดังนั้นมนุษย์ไม่ได้นั่งนอนใจหรือเอาชีวิตตนเองไปพึ่งคนอื่นหรือความรู้อื่น ๆ ที่ไม่เข้าใจ และเข้าไม่ถึงพื้นที่นั้นๆด้วยการกีดกันหรือการสร้างมาตรฐานที่ต้องจ่ายให้กับผู้สร้างมาตรฐานเช่น หมอ พระ ครู ที่เป็นกลไกของโลกาภิวัตน์ ดังนั้นเมื่อเข้าไม่ถึงทรัพยากรและความรู้ที่โลกาภิวัตน์ กำหนดไม่ว่าจะมาในรูปแบบอาณานิคม การพัฒนา ประชาธิปไตย สิทธิบัตร หรือการค้าเสรีก็ตาม ด้วยการสร้างพื้นที่ของความรู้และทรัพยากรขึ้นมาใหม่ที่ทับซ้อนกับโลกาภิวัตน์อยู่และเป็นคู่ขนานไปโดยความรู้เหล่านี้มาจากหลากหลายทั้งการนำความเชื่อดั้งเดิมมาปรับและผลิตขึ้นเพื่ออธิบาย ปราบกฎการนำภูมิปัญญาจากท้องถิ่น การสร้างวีรบุรุษวีรสตรีขึ้นมา การสร้างภาพลักษณ์ของความไม่รู้ต่างๆคือผีหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ

สิ่งต่างๆเหล่านี้คือประดิษฐกรรมจากการสร้างขึ้นเพื่ออธิบายสิ่งต่างๆเป็นพื้นที่ทางความรู้ของสังคมที่ช่วยให้มนุษย์ต่อรองกับความขัดแย้งต่างๆได้ ที่เดิขึ้นมาโยคิดเช่นระบบผี ระบบขวัญ เช่นการกล่าวหาคนที่ไม่ทำตามกฎเกณฑ์และร่วมเป็นร่วมตายทางสังคมว่าเป็น “ปอบ” การไปทำงานนอกประเทศ และกินเหล้าขากับข้าวเหนียวแล้วตาย ก็ถูกอธิบายว่า “ผีแม่ม่าย” มาเอาชีวิต ต้องให้ผู้ชายทาเล็บและสร้างหุ่นไว้หน้าบ้านเป็นการหลอกผีทำให้การไปทำงานไกลๆนั้นมีการเชื่อมต่อทางความเชื่อดั้งเดิมเกิดการสร้างพื้นที่ความรู้ขึ้นมาใหม่เป็นความรู้ทางศีลธรรมของคนที่บ้าน กับคนที่ไปทำงาน ในสังคมไทยได้สร้างประดิษฐกรรมทางสังคมเหล่านี้มากมายเช่น ผีกระสือ ราชู จตุคามรามเทพ บั้งไฟพระยานาค และกลายเป็นศาสนาในที่สุด เป็นการสร้างเพื่อต่อรองความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่เมื่ออธิบายแล้วทุกอย่างกลายเป็นเรื่องธรรมดาจนไม่มีความหมายเชิงสังคมที่มนุษย์ต้องการและความรู้ทางวิทยาศาสตร์เหล่านั้นได้ถูกผูกขาดกับกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่มีอำนาจในการใช้ ความรู้ต่างๆเพราะสามารถเข้าถึงทรัพยากรต่างๆได้มากกว่า ความรู้ทางวิทยาศาสตร์จึงไม่ใช่ความรู้ในชีวิตประจำวันต่อไปมนุษย์จึงสร้างความรู้ที่เป็นเรื่องชีวิตประจำวันที่เรียกว่า “วัฒนธรรม”

ในทางวิชาการความเชื่อเหล่านี้จากผีสู่ความเป็นศาสนาสามารถอธิบายไปในทางเดียวกัน ได้ดังนั้นจึงมีนักสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาอธิบายเรื่องศาสนากับสังคมไว้ดังนี้

อิมิล เดอร์ไคม์ (1858-1917) คือนักคิดที่ปูทางให้สำนักฝรั่งเศส เดอร์ไคม์เชื่อว่า ประสพการณ์ทางศาสนาคือ “ความจริงทางสังคม” คาร์ล มาร์กซ(1818-1883) อธิบายว่าความเชื่อที่ แปลกแยกเกิดจากการถูกกดขี่ข่มเหงทางสังคมและเศรษฐกิจ และกิจกรรมทางศาสนาจะถูกใช้เพื่อ ปกปิดซ่อนเร้นความไม่เท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจ ชิกมันด์ ฟรอยด์(1856-1939) อธิบายว่า ประสพการณ์ทางศาสนามีความสัมพันธ์กับแรงผลักดันทางสังคมและจิตใจ นักคิดเหล่านี้ต่าง ทำลายกำแพงที่ขวางกั้นความเข้าใจเรื่องศาสนา ทำให้เกิดศัตรูทางความคิดที่ไม่ลงรอยกัน และเปิด พรหมแดนวิธีการตีความศาสนาที่หลากหลายมากขึ้น

นักมานุษยวิทยาหลายคนเริ่มสังเกตเห็นว่าศาสนาเปรียบเสมือนระบบสัญลักษณ์หรือเป็นระบบที่มีโครงสร้างชัดเจน เช่นการศึกษาของวิกเตอร์ เทอร์เนอร์ที่ใช้ทฤษฎีละครทางสังคมมาอธิบายเพื่อดูโครงสร้างของพิธีกรรม ข้อโต้แย้งที่สำคัญเกี่ยวกับความหมายของพิธีกรรมก็คือพิธีกรรมคือสิ่งที่ปลดปล่อยหรือความสับสนวุ่นวายในชีวิตจริงหรือไม่ การศึกษาหลายเรื่องมักจะอาศัยการตีความจากความรู้ที่นักคิดเชิงจิตวิทยา ซึ่งมีกลิ่นอายทฤษฎีของฟรอยด์และลาคอง และการศึกษาที่เดินรอยตามเดิร์ไคม์และเวเบอร์ก็ยังคงมีให้เห็นอยู่ในช่วงนี้

งานวิจัยทางมานุษยวิทยาเกี่ยวกับเรื่องผู้วิเศษ(shamanism)ส่วนใหญ่เป็นการนำความคิดเชิงจิตวิทยามาวิเคราะห์ รวมถึงอาจนำไปศึกษาลัทธิต้นตระกูลด้วย ความเชื่อเรื่องผู้มีอำนาจวิเศษเป็นประเด็นหลักของการวิจัยในช่วงทศวรรษที่ 60 และ 70 ทั้งนี้ นักมานุษยวิทยาบางคนเชื่อว่าลัทธิผู้วิเศษมีเรื่องราวทางสังคมและจิตวิทยาที่อาจเป็นกุญแจสำคัญต่อการทำความเข้าใจองค์ประกอบของศาสนา ในปี ค.ศ.1982 สุธีร์ กาการ์ พยายามที่จะเปรียบเทียบวิธีการเยียวยาและการบำบัดทางจิต 2 แบบ ในขณะที่ อาเก้ สุลท์ แครนท์ ศึกษาลัทธิผู้วิเศษในอีกแนวทางหนึ่ง โดยพิจารณาเปรียบเทียบลักษณะทางนิเวศวิทยาและปรากฏการณ์ทางสังคมในแต่ละแห่ง ในขณะที่การศึกษาเรื่องผู้วิเศษจะสนใจสภาวะทางจิต แต่มานุษยวิทยาที่ศึกษาสภาวะจิตก็เริ่มก่อตัวและพัฒนาขึ้นเป็นแนวคิด ความสนใจต่อสภาวะจิตใจของมนุษย์ที่พบเห็นจากประสบการณ์ทางศาสนา เป็นความสนใจที่มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งเป็นสิ่งที่จะพบได้ในการศึกษาทางมานุษยวิทยาเท่านั้น แต่จะไม่พบในการศึกษาของศาสนวิทยา ปัจจุบันนี้นักวิชาการทั้งหลายต่างมีความระมัดระวังมากขึ้นเมื่อศึกษาศาสนา นักวิชาการหันมาวิจารณ์คำศัพท์ต่างๆที่เคยใช้กันมา เช่น คำที่อธิบายเกี่ยวกับความเชื่อ วัฒนธรรม และพิธีกรรม ดังนั้นการพูดถึง “ความเชื่อ” ก็มีใช้สิ่งที่จะพูดขึ้นมาได้ง่ายๆเพราะต้องคำนึงถึงบริบทประวัติศาสตร์ที่เกิดในสังคมตะวันตก

(แปลและเรียบเรียงโดยณฤพณธ์ คิ้ววิเศษ จาก <http://www.indiana.edu/~wanthro/religion>.)

พิธีกรรมและสังคม

พิธีกรรมถูกเชื่อว่าเป็นผลผลิตของชีวิตทางสังคม มิใช่เป็นความบังเอิญ การศึกษาพิธีกรรมต้องเข้าใจแบบแผนของความสัมพันธ์และความคิดที่เชื่อมโยงสมาชิกในสังคมให้อยู่ด้วยกันได้ นักศาสนวิทยาชื่อ โรเบิร์ตสัน สมิธ(Robertson Smith) เป็นผู้นำในการอธิบายพิธีกรรมในความหมายนี้ โดยทำการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรมของชาวเซเมติกในยุคโบราณ และพบว่าพิธีกรรมช่วยให้สมาชิกในสังคมกลมเกลียวกัน แนวคิดของสมิธช่วยให้เกิดความเข้าใจพิธีกรรมและศาสนาในมิติทางสังคมซึ่ง เดอร์ไคม์ได้นำมาประยุกต์ใช้ในเวลาต่อมา

เดอร์ไคม์ เชื่อว่าสังคมดำรงอยู่ได้ด้วยพิธีกรรม ความเชื่อในสังคมจะถูกแสดงออกมาในช่วงเวลาต่างๆโดยผ่านเรื่องราวสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งอยู่ในฐานะเป็นศีลธรรม พิธีกรรมจึงเป็นการสื่อสารเชิงสัญลักษณ์ของสังคม การศึกษาของเรดคลิฟฟ์-บราวน์ ภายใต้อารมณ์ความคิดทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ มีอิทธิพลต่อการศึกษามานุษยวิทยาในเวลาต่อมา

แปลและเรียบเรียงโดย นฤพนธ์ ค้วงวิเศษ จาก Robert H. Winthrop. Dictionary of Concepts in Cultural Anthropology. Greenwood Press, New York. 1991. Pp.245-249.

ดังนั้นพิธีกรรมจึงเป็นเรื่องที่มีความสัมพันธ์กับสังคมมาโดยตลอดมีการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมเพื่อทำให้พิธีกรรมบางอย่างคงอยู่และมีการให้ความหมายพิธีกรรมไปตามบริบทต่างๆ ดังนั้นการตีความพิธีกรรมจึงขึ้นอยู่กับปัจเจกชนที่ให้ความหมายและถ้าความหมายใดมีนัยทางสังคมก็จะทำให้พิธีกรรมนั้นมีบทบาทต่อผู้คนตามอำนาจของการให้ความหมายและความรู้ที่เกิดขึ้น พิธีกรรมจึงกลายเป็นให้ความหมายมากกว่าความเชื่อดั้งเดิม ไร้สาระทางวิทยาศาสตร์อีกต่อไปและพิธีกรรมก็ได้เคลื่อนย้ายจากการติดต่อกับเรื่องลึกลับมาเป็นการสร้างความเชื่อรวมในการผลักดันทางสังคม เช่นการบวชป่า โดยการนำการบวชของมนุษย์มาทับซ้อนความหมายของการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมดังนั้นพิธีกรรมจึงสามารถเชื่อมต่อการเคลื่อนไหวทางสังคมได้เป็นอย่างดีเพื่อการต่อสู้และตรงเพื่อสร้างพื้นที่ทางสังคมและสร้างความหมายของการดำรงอยู่ของกลุ่มที่สูญเสียผลประโยชน์หรือคนที่ไร้โอกาสเข้าถึงทรัพยากรของรัฐ โดยการสร้างความรู้ที่มีอำนาจในการอธิบายขึ้นมาอย่างน้อยหนึ่งชุดเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในการเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับอำนาจหลักของสังคม

ใช้หวัดนกับกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมคืออะไร?

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เป็นเรื่องของการรวมกลุ่ม เพื่อกระทำการรวมหมู่ (Collective action) ถึงกระนั้นนักวิชาการบางคนเสนอว่า collective action แบ่งได้เป็นสามประเภทคือ

ประเภทแรกเป็นเพียงพฤติกรรมการตั้งรับ (defensive action) เมื่อถูกโจมตี

ประเภทที่สองเป็นการรวมกลุ่มเพื่อกระทำการรวมหมู่เพื่อปรับเปลี่ยนนโยบายหรือ

กระบวนการกำหนดนโยบายของรัฐ

(ทั้งสองประเภtenักวิชาการบางคนไม่ถือว่าเป็นขบวนการทางสังคม)

ประเภทที่สามคือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม หมายถึงการรวมกลุ่มเพื่อกระทำการรวมหมู่ที่ตั้งใจเปลี่ยนสัมพันธ์ภาพทางอำนาจหลัก ๆ ของสังคม

บทบาทหลักของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม คือการนำให้ผู้คนที่มีความตื่นตัวเรื่องเสรีภาพของพวกเขาเข้าร่วมขบวนการเพื่อต่อต้านการตกเป็นเหยื่อ หรือการถูกรบครองโดยอำนาจรัฐและอำนาจของตลาด คำว่า “actors” และ “subjects” ถูกใช้เพื่อเรียกขานปัจเจกบุคคลที่มีความตื่นตัวและพร้อมที่จะมีบทบาทอย่างเต็มที่ในสังคม เพื่อร่วมขบวนการต่อต้าน

ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมจึงเป็นขบวนการปลุกให้มีความตื่นตัวเพื่อสร้างเอกลักษณ์ความเป็นมนุษย์และสังคมซึ่งปลอดจากการครอบครองของรัฐ ที่ปกครองโดยเทคโนโลยีและครอบงำโดยระบบตลาด(ผาสุก พงษ์ไพจิตรเสนอในการประชุมนักวิจัย “โครงการพลวัตเศรษฐกิจ

การเมืองไทย พ.ศ. 2543 : ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม” โดยการสนับสนุนของสกว. ภายใต้โครงการเมธีวิจัยอาวุโส เมื่อวันที่ 30 สิงหาคม พ.ศ. 2542)

ดังนั้นการเคลื่อนไหวทางสังคมสามารถสร้างประดิษฐ์กรรมขึ้นมาเพื่อสร้างความสนใจในการสร้างความสัมพันธ์กับอำนาจซึ่งจะเป็นรัฐหรือความไม่รู้ก็ตามพิธีกรรมที่เป็นประดิษฐ์กรรมเหล่านี้กลายเป็นสิ่งที่อยู่ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ที่พบเห็นได้ทั่วไปไม่ใช่ความลึกลับเหนือธรรมชาติแต่กลายเป็นการตีความใหม่ทางสังคมเพื่อเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ

ในเรื่องไข้หวัดนกก็เช่นเดียวกันมีกลุ่มที่มีผลกระทบจากจากแพะระบาดและผลกระทบจากนโยบายของรัฐที่จัดการกับไข้หวัดนกหลายกลุ่มดังนั้นการที่จะเหมารวมเรื่องไข้หวัดนกเป็นเรื่องที่มีวิธีคิดเพียงไม่กี่มิติไม่ได้จะต้องมองไข้หวัดนกที่เป็นภาพต่อๆกันแยกส่วนกันมีพรมแดนและมีพื้นที่ทางความหมายและความรู้แตกต่างกัน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

รัฐ บริษัท องค์กร โลกต่างๆ และประชาชนต่างมีการสร้างกระบวนการทางสังคมผ่านพิธีกรรมในชีวิตประจำวันต่างในสามประเด็นดังนี้

ไข้หวัดนกกับการสร้างกระบวนการทางสังคมโดยรัฐ

รัฐต่างๆมีการสร้างความรู้เรื่องไข้หวัดนกในรูปแบบที่คล้ายคลึงกันเนื่องจากมีแนวทางการจัดการการระบาดของโรคจากองค์กรอนามัยโลกที่เป็นวิธีการที่ไม่เข้าใจพื้นฐานของปัญหาอย่างแท้จริงเพราะเป็นการป้องกันไม่ให้ถูกประกาศเป็นประเทศที่เสี่ยงภัยกับโรคระบาดและไร้ประสิทธิภาพในการจัดการการระบาด เพราะถ้าเป็นเช่นนั้นก็จะเกิดความเสียหายหลายมิติทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การท่องเที่ยว ฯลฯ

WHO ให้ภาพไว้อย่างน่ากลัวว่าในกรณีที่ "ดีที่สุด" ของการ

ระบาดของไข้หวัดนกแบบคนติดจากคน อาจมีคนตายถึง 2-7 ล้านคน 1,200 ล้านคนเจ็บป่วย 28 ล้านคนเข้าโรงพยาบาล (มีผู้ประมาณการว่าเอเชียจะเสียหายเป็นเงินถึง 50,000-60,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐหากระบาดอยู่ไม่นาน และที่เกิดขึ้นแล้วก็มีผลเสียหายไม่ต่ำกว่า 10,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) ถ้าเลวร้ายกว่านี้อาจมีคนตายถึง 60 ล้านคน

อาหารสมอง วีรกร ตรีเทศ Varakorn@dpu.ac.th มติชนรายสัปดาห์ วันที่ 06

พฤษภาคม พ.ศ. 2548 ปีที่ 25 ฉบับที่ 1290

อาจเป็นสาเหตุของความผันผวนของเศรษฐกิจไทยในระยะสั้นได้มาก ในระดับใกล้เคียงหรือสูงกว่าการก่อการร้าย ก็ขอตอบว่าไข้หวัดนก ซึ่งภัยของมันดูใกล้ตัวอย่างน่าหวาดเสียว

การสร้างกระบวนการทางสังคมของรัฐผ่านวิธีการทำให้ความรู้(to be educated)แก่ประชาชนโดยมองว่าประชาชนไม่มีความรู้ของตนเองเกี่ยวกับเรื่องไข้หวัดนก ทั้งการบอกว่าสาเหตุของการแพะระบาดเป็นอย่างไร ผลกระทบกับคนอย่างไร รัฐจะจัดการอย่างไรปัจจัยการระบาด การป้องกันการระบาดอย่างไร

อีกประเด็นหนึ่งคือการทำให้ดีขึ้น (to be improved) ด้วยการมองในการพัฒนาว่าประชาชนเป็นสิ่งล้ำสมัยต้องทำให้ดีขึ้น ประชาชนเป็นผู้ไม่รู้ไม่เข้าใจล้ำหลังและเป็นปัญหาของรัฐในการจัดการสังคม

และประการสุดท้ายคือการทำให้ประชาชนมีวินัย(to be disciplined) จากความคิดของรัฐที่มองประชาชนว่าไม่มีความรู้ ล้ำหลัง ดังนั้นกลไกของรัฐคิดว่าประชาชนจะดีขึ้นต้องมีวินัยเพื่อการอ่านหนังสือ การควบคุมจากการมีวินัยเพื่อจะได้รับการตอบแทนเป็นผลประโยชน์ที่รัฐหยิบยื่นให้ทั้งโอกาสและทรัพยากร

การสร้างประดิษฐกรรมของรัฐในการสร้างกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมผ่านกลไกของรัฐและให้ความหมายเชิงอำนาจรัฐที่เขามาจัดการปัญหาด้วยการสร้างพิธีกรรมเชิงศาสนา การประกวดแข่งขันการจัดงานแสดง โดยรัฐ (คล้ายกับการแสดงละครและศิลปะแบบจัดวาง)เช่น การให้รางวัลคนที่กินไก่แล้วป่วยเป็นไข้หวัดนก การที่ผู้นำกินไก่นำเสนอแก่ประชาชนและการจัดงานรวมกลุ่มเพื่อโฆษณาชวนเชื่อต่างๆ

การจัดการโดยภาครัฐ กินไข่สุก ไม่ตาย

การให้ความรู้ที่ผ่านสื่อของรัฐและสิ่งพิมพ์ที่ไม่มีผลต่อการรับรู้ของประชาชนแต่อย่างใด และประดิษฐกรรมที่รัฐนำเสนอแก่ประชาชนผ่านวิถีคิดทางวิทยาศาสตร์คือการรายงานไก่ตาย รายงานคนตายแล้วทำลายไก่และสัตว์ปีกในรัศมี 5 กิโลเมตร

รัฐโดยกระทรวงเกษตรฯกับ กรมปศุสัตว์ ทำ “โครงการคนไทยเมืองไทย ปลอดภัยใช้หวัดนก” โดยการใช้เพลงเป็นสื่อในประชาสัมพันธ์ เพื่อให้การรณรงค์ดังกล่าวเข้าถึงประชาชนได้ง่ายและรวดเร็ว สำหรับเพลงรณรงค์ที่แต่งขึ้น 4 เพลง มีเนื้อหารณรงค์ไม่ทำให้ประชาชนเกิดความตระหนกต่อสถานการณ์ใช้หวัดนก และให้ความรู้ความเข้าใจแก่เกษตรกรและประชาชน เกี่ยวกับการเคลื่อนย้ายสัตว์ปีก ให้คำแนะนำก่อนการนำเข้าสัตว์เลี้ยงใหม่ รวมถึงการปรับระบบการเลี้ยงสัตว์ปีกให้เข้าสู่มาตรฐานเพื่อควบคุมและป้องกันโรคใช้หวัดนก สำหรับเพลงทั้ง 4 เพลง ขับร้องโดยนักร้องที่มีชื่อเสียงในแต่ละด้าน จำนวน 20 คน ทั้งศิลปินเพลงลูกทุ่ง หมอลำ และ เพื่อชีวิต พร้อมกันนี้ได้จัดทำเป็นซีดี จำนวน 30,000 แผ่น เผยแพร่ทางสื่อโทรทัศน์ วิทยุ รวมทั้งแจกจ่ายไปยังโรงเรียน หอกระจายข่าวและชุมชน เพื่อให้การประชาสัมพันธ์เข้าถึงประชาชนเป้าหมายมากที่สุดที่เป็นวิธีของรัฐที่พยายามให้ความรู้ของรัฐกับประชาชน

การให้ความหมายของรัฐเกี่ยวกับเรื่องใช้หวัดนกนั้นเป็นสิ่งที่ต้องกำจัดให้หมดอย่างรวดเร็วและไม่มีข้อยกเว้นแต่ก็ขาดความรู้ในการจัดการทางวิทยาศาสตร์

เริ่มแรกนักวิทยาศาสตร์เชื่อว่าโรคหวัดนกเช่นที่ระบาดขึ้นนี้เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากและยากที่จะแพร่กระจายการติดเชื้อไปประเทศต่างๆ ได้ แต่โลก (โรค) ก็คืออนิจจัง ไม่มีอะไรแน่นอน นับถึงปัจจุบันใช้หวัดนกกระจายไปแล้วถึง 11 ประเทศ ซึ่งทั้งหมดอยู่ในเอเชีย ไม่เว้นแม้แต่ญี่ปุ่น จนทำให้ต้องฆ่าสัตว์ปีกไปแล้วไม่ต่ำกว่า 120 ล้านตัว

ประดิษฐกรรมอย่างหนึ่งของกระบวนการทางสังคมของรัฐที่รู้สึกว่าจะได้รับความสนใจมาก(แต่ผลนั้นไม่แน่ใจ)คือการใช้ผู้มีชื่อเสียงในการพูดแทนรัฐเช่น องค์กัรสหประชาชาติได้ให้ เจคกี้ ชาน (เจิน หลง)มารณรงค์เกี่ยวกับการดูแลใช้หวัดนกแต่ก็เผยแพร่แก่เด็กๆ ใน ฮองกง เท่านั้น ทำให้เห็นว่าปัญหาใช้หวัดนกนั้นเป็นปัญหาจากเอเชีย

Jackie Chan, world-renowned martial artist and actor, and a UN Children’s Fund (Unicef) goodwill ambassador, was hired by the United Nations to **star in its world-wide television campaign to warn against the dangers of bird flu**

สรุปได้ว่ากระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นโดยรัฐนั้นเป็นการตั้งรับปัญหาที่เกิดขึ้นมากกว่าการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจและความรู้ระหว่างรัฐกับประชาชนทำให้ประชาชนกลายเป็นผู้ไม่พัฒนา ไม่มีความรู้ และไม่มีวินัย รัฐจำกัดบทบาทประชาชนในพื้นที่การเคลื่อนไหวของรัฐในเรื่องใช้หัวदनก

ใช้หัวदनกกับกระบวนการทางสังคมที่เกิดขึ้นจากสังคมบริโภค

กระบวนการทางสังคมที่มีต่อการระบาดใช้หัวदनก ที่เกิดขึ้นจากประชาชนในมิติการบริโภคนั้นเกิดขึ้นจากการหาหนทางการอธิบายเรื่องโรคระบาดและการที่ต้องรับมือกับนโยบายของรัฐในเรื่องใช้หัวदनกที่มีผลกระทบต่อประชาชนโดยทั่วไป(ที่หมายถึงคนและคนน้อย คนที่ไม่เข้าถึงทรัพยากรหลัก) เนื่องจากการจัดการใช้หัวदनกโดยภาครัฐรวมถึงกลไกของรัฐมีทัศนคติเพียงมิติของโรคระบาดในสัตว์ปีก เป็นมิติของการทำลายให้หมดสิ้น ยับยั้งไม่ให้แพร่กระจายไปและทำให้ประชาชนเชื่อฟัง และว่านอนสอนง่ายดังนั้นการจัดการของรัฐและความไม่รู้ในเรื่องใช้หัวदनกของประชาชนจึงเกิดการสร้างความรู้และการให้ความหมายตลอดจนการต่อต้านภาครัฐทั้งที่มีการสมยอมต่อรองและการเมินเฉย

ผลกระทบของไก่และเป็ดในฐานะการบริโภคเชิงวัฒนธรรมเป็นที่น่าสังเกตว่าใช้หัวदनกมักระบาดไคในช่วงอากาศเย็นด้วยการอธิบายของนักวิชาการบอกว่ามัยแพร่เชื้อได้ดีในอากาศเย็น(ซึ่งเรื่องนี้จะอธิบายหรือไม่ก็ไม่เป็นประโยชน์ต่อประชาชน)แต่ที่มีผลกระทบมากที่สุดคือตลาดการค้าไก่ภายในประเทศที่มีจุดสูงสุดในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ทุกปีเนื่องจากเป็นเทศกาลตรุษจีนเป็นเทศกาลที่มีการเฉลิมฉลองทั่วโลกที่มีคนจีนอาศัยอยู่เป็ด และไก่ตายเป็นจำนวนมากในช่วงนี้ดังนั้นการระบาดของใช้หัวदनกในช่วงเวลานี้จึงเป็นผลกระทบมากมายของการใช้ไก่ในพิธีกรรมของคนจีนที่ไม่เพียงสังคมเมืองก็คือการที่ต้องเลี้ยงไก่ไว้ตลอดปีเพื่อให้ไก่โตทันในเทศกาลนี้ดังนั้นเมื่อมีการระบาดใช้หัวदनกไคในบ้านก็ถูกมองว่าเป็นตัวเสี่ยงภัยการระบาดดังนั้นชาวบ้านที่ต้องประกอบพิธีตามประเพณีทุกปี ดังนั้นการแก้ปัญหาคือเลิกเลี้ยงไก่ไว้ในบ้านและซื้อไก่จากตลาดแทนซึ่งไก่เหล่านี้เป็นไคจากบริษัทที่เลี้ยงเพื่อการค้าเท่านั้น เป็นกระบวนการทางสังคมในประเด็นวัฒนธรรมที่ยังไม่มีการเคลื่อน ไหวอย่างชัดเจนในขณะนี้

ส่วนอาหารFast Foodที่เป็นไคนั้นได้โฆษณาว่า “ได้ทำให้สุกแล้ว” และทำให้ดูน่าเชื่อถือขึ้นด้วยการติดประกาศขนาดใหญ่หน้าร้านด้วยแผ่นโปสเตอร์พื้นสีขาวตัวอักษรเรียบง่ายจัดไว้กึ่งกลางหน้ากระดาน เหตุที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะรูปแบบนี้เป็น “รูปแบบประเพณีของเอกสารของรัฐ” ให้คนคิดว่าได้รับการรับรอง (เพราะว่ารูปแบบเอกสารของรัฐจะเชยและไม่มีารออกแบบ) ดังนั้นการที่ร้านอาหารFast Foodข้ามชาติยอมละทิ้งรูปแบบของตนเองที่ถูกออกแบบเหมือนกันทั่วโลกมาเป็นรูปแบบที่เป็นเฉพาะถิ่นด้วยสาเหตุที่ต้องต่อสู้อกับนโยบายรัฐเช่นกัน โดยสร้างประคิษฐกรรมที่เป็นรูปแบบประเพณีของรัฐเพื่อทำให้ดูเหมือนว่าตนเองได้รับการรับรองจากรัฐ

กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเรื่องความหลากหลายของการให้ความหมาย ของชาวบ้านและผลประโยชน์ของกลุ่มคนที่ได้รับความเสียหายจากนโยบายรัฐ ในเรื่องชนิดต่างๆของไก่ แม้ว่าไข่หัวคนจะเกิดขึ้นกับสัตว์ปีกอื่นๆด้วยเช่นเป็ดและนกที่เลี้ยงเพื่อความสวยงามแต่ทั้งเป็ดและนกนั้น ไม่ได้มีความหลากหลายของความหมายทางสังคมมากเท่าไก่ ซึ่งมีวาทกรรมและการสร้างความรู้เพื่อการให้ความหมายต่างๆเกี่ยวกับไก่จึงจะขอยกตัวอย่างในสังคมไทยในประเด็นกระบวนการการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบต่างๆดังนี้

1. ไก่ในฐานะสัตว์เลี้ยงของมนุษย์

กลุ่มที่เลี้ยงสัตว์สวยงามที่รวมถึงไก่ด้วย มนุษย์มีการผสมสายพันธุ์ไก่มาอย่างยาวนานเพื่อประโยชน์ต่างๆที่มนุษย์ต้องการด้วยการทำให้ไก่มีความหมายสำหรับมนุษย์หลายระดับในความต้องการเบื้องต้นก็เพื่อเป็นอาหารของมนุษย์ในการดำรงชีวิตจากที่วิวัฒนาการการล่าไก่ป่าจนมีการกลืนกลายมาเป็นไก่บ้านเพื่อเป็นอาหารหลากหลายชนิดด้วยแนวคิดDomesticationsจากนั้นมนุษย์ยังคงให้ความหมายของไก่เชิงความเชื่อและพิธีกรรมมีการใช้ไก่ในการติดต่อกับสิ่งลึกลับที่ไม่สามารถอธิบายได้เช่นเรื่องผี เรื่องความไม่แน่นอนของชีวิตและการทำมาหากิน เรื่องการทำนายอนาคต เรื่องความมั่นคงทางครอบครัวกับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ทุกความหมายคือเรื่องที่ประติศรัทธาพิธีกรรมในชีวิตประจำวัน เพื่อการให้ความหมาย และการต่อรองกับ ความกลัว ความไม่แน่นอนในชีวิตและสังคม มนุษย์ก็ยังไม่วางใจกันนั้นยัง ได้ให้ความหมายของไก่ในฐานะเป็นเพื่อนเป็นสัตว์เลี้ยงเพื่อความสวยงามเพื่อความรื่นรมย์ในชีวิตเป็นงานศิลปการแสดง(ระบำไก่)เป็นวรรณกรรมหรือนิทาน(พระลอ ดาวลูกไก่) เป็นราศี สิ่งเหล่านี้เป็นภาพสะท้อนความซ้ำซ้อนในความรู้ จากนั้นมนุษย์ได้สร้างภาพตัวแทนความแข็งแกร่งและการต่อสู้ไม่ทอดทิ้งการสร้าง “สายพันธุ์ไก่ชน” เป็นกีฬาที่มีมานานและเป็นการแข่งขันที่นิยมกันมากในประเทศไทยแม้บริษัทค้าไก่รายใหญ่ยังมีนโยบายในการพัฒนาสายพันธุ์ไก่ชนไทยด้วย

ตัวอย่าง “ไก่” ในการเช่นสรวงที่มีผลกระทบจากไข่หัวคนโดยตรงก็คือกรณีการเช่นสรวงพระราหูโดยมีเรื่องดังนี้

ปี ๒๕๓๘ เกิดสุริยุปราคาเต็มดวง มีผู้คนบางกลุ่มเกิดความแตกตื่นหาของดำ ๘ อย่าง เช่นไข่หัวพระราหูตามวัดและอาศรมต่างๆ หวังให้เกิดโชคลาภและรอดพ้นจากภัยพิบัติ ตามคำทักทายของโหราจารย์ จนพ่อค้าแม่ขายรับทรัพย์ตุ้มกระเป๋า ของหลายชนิดขาดตลาด โดยเฉพาะไก่ดำราคาพุ่งถึงตัวละ ๖๐๐ บาท และยังมีลูกไก่ดำที่ยังโตไม่เต็มที่ถูกเร่งฆ่าวันละหมื่นๆ ตัว เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้คน

ก้าวสู่ปี ๒๕๔๗ ทั้งไก่ขาว ไก่ดำ และสารพัดสัตว์ปีก กลับราคาตก เนื่องจากพิษไข่หัวคน ผู้คนไม่กล้าบริโภค มีหน้าซำคนบางกลุ่มยังเปลี่ยนจากเป็ดไก่ไข่หัวเจ้าในเทศกาลตรุษจีนมาเป็นปลาและกุ้งมากขึ้น แม้กระทั่งวัดศิระทอง อำเภอนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม ต้นตำรับความเชื่อพระ

ราหู จำต้องเปลี่ยนยุทธวิธีเครื่องเช่น ไหว้จากไก่อดำและไข่เยี่ยวม้าที่โหราจารย์แนะนำมาเป็นเบรนต์ซูปไก่อดำและองุ่นดำเพื่อรับมือกับสถานการณ์ที่ผู้คนหวาดผวากอกจากไข่หวัดนก

พอมีข่าวไข่หวัดนก ทางวัดจึงต้องหาเครื่องเช่นอื่นมาแทนไก่อดำและไข่เยี่ยวม้า เพราะผู้มาเคารพพระราหูบางท่านกลัวจะติดเชื้อไข่หวัดนกจากไก่อดำและไข่ อีกอย่างกลัวว่าเครื่องเช่นทั้งสองอย่างอาจจะติดเชื้อแล้วถ้านำมาถวายพระราหูเกรงจะเป็นสิ่งที่ไม่สมควร จึงคิดหาเครื่องเช่นอื่นแทนก็ตกลงว่าไข่เบรนต์ซูปไก่อดำแทนไก่อดำและองุ่นแทนไข่เยี่ยวม้า"เป็นการ "ประดิษฐ์/สร้าง" ทางพิธีกรรมซึ่งเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่งในยุคไข่หวัดนกระบาด แม้วัดจะปรับเปลี่ยนเครื่องเช่น แต่ความหมายยังคงเดิม อย่างเบรนต์ซูปไก่อดำก็เปรียบดั่งไก่อดำหมายถึงการ "คู่เคียง" สื่อถึงการทำมาหากินและการค้าขายเจริญรุ่งเรือง ขณะองุ่นดำก็เปรียบเหมือนไข่เยี่ยวม้า สื่อถึงการวังเต็นและติดต่อการงานให้ได้รับผลสำเร็จตามปรารถนา

ถือว่าวัดปรับตัวได้ทันเหตุการณ์มาก อีกอย่างมาทำบุญที่นี้ก็สะดวกสบาย เพราะวัดจัดเครื่องเช่นไหว้เป็นชุดให้พร้อมประกอบพิธี ค่าทำบุญเครื่องเช่นก็ไม่แพง เลือกราคาได้ตามกำลังศรัทธา" นักธุรกิจวัยกลางคนจากเมืองหลวงกล่าวอย่างพอใจกับการให้บริการของวัดศิระทอง ที่เสนอค่าทำบุญเครื่องเช่นพระราหูตั้งแต่หลักสิบจนถึงหลักร้อย

อาจกล่าวได้ว่าเครื่องเช่นเบรนต์ซูปไก่อดำไม่เพียงแต่สะท้อนให้เห็นภาพมุมหนึ่งของวิกฤติในสังคมไทยอันเนื่องมาทั้งจากโรคระบาดไข่หวัดนก ดังเห็นได้จากกรณีของเจ้าของฟาร์มไก่อดำและการปรับเปลี่ยนเครื่องเช่นไหว้พระราหูวัดศิระทอง รวมทั้งปัญหาชีวิตด้านต่างๆ ของผู้คนในสังคม เฉกเช่นกรณีผู้ศรัทธาทั่วๆ ไป ดังนั้นพระราหูจึงเป็นความเชื่อที่ผู้ประสบปัญหาวิกฤติแห่งชีวิตบางคนได้ใช้เป็นทางเลือกหนึ่งเพื่อเป็นที่พึ่งทางใจ เนื่องจากวิกฤติปัญหาดังกล่าวไม่อาจแก้ไขได้ในชีวิตจริง

นอกจากนี้ยังทำให้เห็นกระบวนการ "ประดิษฐ์/สร้าง" ทางพิธีกรรมพระราหูยุคนี้ว่ามีที่มาที่ไปอย่างไร ใครเป็นผู้ "ประดิษฐ์/สร้าง" เพื่อจุดมุ่งหมายใด รวมทั้งยังเผยภาพให้เห็นกระบวนการ "อ้างอิง" กับชุดคำอธิบายของพระราหูที่สัมพันธ์กับชุมชนลาวเวียง บ้านศิระทอง จนทำให้ผู้ศรัทธาพระราหูหลายคนยอมรับพิธีกรรมใหม่ที่ถูก "ประดิษฐ์/สร้าง" ขึ้น ว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนลาวเวียง บ้านศิระทอง

ที่สำคัญสุด ความหมายที่เกิดจากการ "ประดิษฐ์/สร้าง" พิธีกรรม และการ "อ้างอิง" ชุดคำอธิบายเหล่านี้ยังส่งผลทำให้ "ความหมาย" ของความเชื่อนี้เลื่อนไหลไปตามบริบทและเงื่อนไขทางสังคมของแต่ละช่วงเวลา (เอกรินทร์ พึ่งประชา "เบรนต์ซูปไก่อดำ": "พิธีกรรมประดิษฐ์" พระราหูวัดศิระทอง ยุคไข่หวัดนก นิตยสารศิลปวัฒนธรรม ฉบับวันที่ 01 มิถุนายน พ.ศ. 2547 ปีที่ 25 ฉบับที่ 08)

2. ไก่ในวาทกรรมชาตินิยม

สังคมไทยได้มีการสร้างภาพลักษณ์ ไก่ ในฐานะการกู่ชาติการต่อสู้เพื่อความเป็นไทเป็นอิสระ โดยการนำพงศาวดารสมัยอยุธยาช่วงวัยเด็กของสมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่ไปเป็นตัวประกันในพม่าและมีการชนไก่ชนะพระมหาอุปราชในวัยเด็กโดยมีวาทกรรมที่ได้ตอบดังนี้

พระมหาอุปราช “ไก่เชลยตัวนี้เก่งนัก”

สมเด็จพระนเรศวร “ไก่ชนตัวนี้ ชนพันทนเอาบ้านเอาเมืองยังได้”

วาทกรรมนี้มีการตรัสจริงหรือไม่อย่างไรก็ไม่สามารถทราบได้เป็นเรื่องเล่าที่มาจดภายหลังทั้งสิ้นแต่ในการเคลื่อนไหวทางสังคมมีการหยิบยกประเด็นนี้มาใช้เพื่อการรณรงค์ชาตินิยม มาโดยตลอดเป็นการสร้างเรื่องราวที่ให้ความหมายไก่ที่ผูกติดกับ ความขัดแย้ง แบ่งแยก และมุมมองแบบชาตินิยม แลถูกผลิตซ้ำวาทกรรมด้วยรูปแบบต่างๆทั้งในวรรณกรรม ละครรักชาติ ละครโทรทัศน์ และเป็นภาพยนตร์โดยผู้สร้างหลายรายจนถึงปัจจุบัน ในพิธีกรรมของประชาชนที่จะเช่นสรวงหรือบนบานกับอนุสรณ์สถานที่เกี่ยวข้องกับสมเด็จพระนเรศวรมหาราชจะมีการถวายไก่ชนในการเช่นสรวงเสมอ จนกลายเป็นประเพณีประคิษฐ์ในชีวิตประจำวันของประชาชนในวาทกรรมรักชาติ

แต่ในการรักชาติแบบไก่ชนสมเด็จพระนเรศวรมหาราชนั้นยังคงให้ความหมายที่ยังไม่เชื่อมโยงกับประชาชนทั่วไปได้สนิทนัก ประชาชนจึงสร้างความหมายของไก่ขึ้นมาใหม่คือ “ไก่พื้นบ้าน” หรือ “ไก่พื้นเมือง” ให้แตกต่างจากไก่เพื่อการค้าของบริษัทและเครือข่ายโดยให้ความแตกต่างในเรื่อง “รสชาติอร่อยกว่าไก่โรงงาน” และเรื่องการเลี้ยงไก่ที่เป็นธรรมชาติไม่ได้ใช้สารกระตุ้นการเติบโตหรือยาเร่ง ยาแก้ไข้ใดๆ และไก่ได้กลายเป็น “ไก่ปลอดสารพิษ” และราคาจะแพงกว่าไก่โรงงานหายาก จำนวนน้อย เป็นไก่ไทยแท้ และเมื่อเกิดระบอบใช้หัวคนก็ได้มีการรวมกลุ่มของผู้เลี้ยงไก่พื้นเมือง ในการออกมาสร้างความหมายไก่พื้นเมืองและไก่ชน ให้มีพื้นที่เชิงการเมืองเรื่องไก่ ด้วยโดยร่วมมือกับกลุ่มไก่ชน มาบอกว่าไก่พื้นบ้านไม่ใช่ไก่ที่เป็นปัญหาเรื่องใช้หัวคน ที่ต้องถูกหมากำจัด ตามมาตรการของรัฐ ทำให้ไก่บ้านมีตัวตนมีพื้นที่ ในวาทกรรมการอนุรักษ์พันธุ์ไก่พื้นเมือง วาทกรรมไก่พันธุ์ไทยแท้กับไก่พันธุ์ผสม(ไก่ไทยไม่แท้) เพื่อรักษาความหลากหลายทางพันธุกรรมในประเทศไทย

ในการเคลื่อนไหวทางสังคมทั้งสองกรณีนั้นจะเห็นได้ว่ากรณีแรกเป็นผู้ที่ไม่ได้รับผลกระทบจากใช้หัวคนโดยตรงแต่ในกรณีที่สองจะเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจึงเป็นการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐเกี่ยวกับการจัดการใช้หัวคนด้วยการสร้างความรู้เรื่องไก่พื้นบ้านขึ้นมาและรวมกับประเด็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชาติแต่ก็ยังไม่เปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจรัฐในกรณีนี้

ใช้หัวคนกับกระบวนการทางสังคมที่เกิดแรงต้านหรือการต่อสู้

การที่รัฐเข้ามาเป็นผู้ผูกขาดความรู้เรื่องใช้หัวคนแต่เพียงผู้เดียวนั้นมีผลกระทบต่อภาคประชาชนเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงเกิดการเมืองเรื่องใช้หัวคนขึ้น เป็นใช้หัวคนภาคประชาชน ที่มี

การจัดการความรู้และมีเป้าหมายร่วมกัน แต่อาจมีความเชื่อ ความคิด ความรู้แตกต่างกัน ทุกฝ่ายยอมรับความต่างต่างนั้น และหาทางใช้พลังของความต่างทำให้เกิดพลังทวีคูณ (synergy) ไปสู่การบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ใช้สมมติฐานว่าเรามีความรู้เพื่อการบรรลุเป้าหมายนั้นอยู่บ้างแล้ว แต่อาจจะ เป็นความรู้บางด้าน ยังไม่ครบด้าน และด้านที่เรามีความรู้ก็อาจเป็นความรู้ระดับท้องถิ่น

หลักฐานว่าเรามีความรู้ก็คือความสำเร็จ เช่น ในเรื่องโรคหวัดนก อาจมีชาวบ้านบางคนมีความสำเร็จตรงที่ไก่บ้านที่ตนเลี้ยงไม่เป็นโรคเลย ทั้งๆ ที่ในตำบลเดียวกันมีไก่บ้านตายมากมาย ชาวบ้านคนนี้ก็ถือว่ามีความรู้ในการเลี้ยงไก่บ้านไม่ให้ติดโรคหวัดนก ถ้าเอาชาวบ้านที่มีความสำเร็จหลายๆ คนมาเล่าแลกเปลี่ยนกันว่าตนมีวิธีการอย่างไร ก็จะได้ความรู้ชุดหนึ่งสำหรับเอาไปทดลองใช้ต่อ หรือเอาไปตั้งเป็นประเด็นวิจัยทางวิทยาศาสตร์ โดยวิธีคิดและปฏิบัติแบบนี้เราอาจค้นพบวิธีป้องกันโรคไข้หวัดนกที่เป็นแนวทางใหม่เอี่ยมเป็นนวัตกรรมก็ได้

ดังนั้นความรู้ที่มีอยู่ในสังคมเป็นทุนทางสังคมอย่างใหญ่หลวงที่ประชาชนสามารถเป็นเจ้าของได้ตลอดเวลาการที่ก่อแรงต้านทานความรู้ของรัฐและการสร้างความรู้ใหม่อีกชุดหนึ่งนั้นสามารถยกตัวอย่างได้ดังนี้

การต่อต้านที่เสนอภาพที่ตรงกันข้าม

โดยที่มีกลุ่มคนที่ไม่บริโภคนเนื้อสัตว์ออกมารณรงค์เลิกกินเนื้อสัตว์เช่นในยุโรป

การที่นำเสนอไข้หวัดนกในรูปแบบสื่อแบบวัฒนธรรมมวลชนเช่นเสื้อหรือสติ๊กเกอร์ เพื่อชี้ให้เห็นถึงตัวตนของไข้หวัดนก

การแสดงผลงานศิลปะสมัยใหม่เพื่อสร้างมุมมองของสังคมตนเองผ่านการแสดงผลงานศิลปะที่
เคลื่อนที่ได้และนำเสนอหน้าพิพิธภัณฑ์และสถานที่สำคัญทางสังคม

แต่ยังมีบางสังคมที่นำเสนอเรื่องภูมิปัญญาในการป้องกันไข้หวัดนกเช่นในประเทศเกาหลี
เสนอว่า กิมจิ ช่วยป้องกันไข้หวัดนกได้และมีเหตุผลมากมายมาสนับสนุนทั้งประกาศในสื่ออิเล็กทรอนิกส์
โทรนิก

With concerns about a bird flu pandemic around people are paying attention to
a [study from scientists at Seoul National University](#)
which used kimchi to treat chickens infected with avian flu.
The powerful ingredient is the Lactobacillus bacteria

ในบางกรณีก็เกิดแรงต้านขึ้นจากความกลัวเช่นสมาคมเบคบินตันของอังกฤษได้ออกมาแถลงการณ์ที่จะให้มีการตรวจสอบและทำความสะอาดลูกชนไก่ที่ส่งเข้ามาจำหน่ายที่ทำจากประเทศจีนเนื่องจากปีกของลูกชนไก่นั้นทำจากชนไก่จริงๆ จึงกังวลว่าจะเป็นสาเหตุของการระบาดของไข้หวัดนกในประเทศอังกฤษอีกครั้ง

ในประเทศไอเวอรีโคทนั้นมีการคิดค้นท่าเต้นรำที่เรียกว่า Bird Flu Dance เป็นท่าเต้นที่แสดงออกถึงลักษณะของไก่ที่กำลังถูกไขหวัดนกเล่นงาน (ดูจาก You Tube) ซึ่งนักข่าวได้สัมภาษณ์ผู้ที่เต้นรำว่าทำไมถึงเต้นแบบนี้และความหมายมันคืออะไร ก็ได้รับคำตอบว่า เป็นการเต้นเพื่อให้หายจากความกลัวโรคไขหวัดนกและจะได้กินไก่อีก

เป็นการนำวัฒนธรรมดั้งเดิมของแอฟริกันมาประยุกต์ใช้กับความหมายใหม่เพื่อการต่อรองกับความกลัวในการบริโภคไก่

I created the dance to bring happiness to the hearts of Africans
and to chase away fear the fear of eating chicken

DJ Lewis says the dance will stop people being scared to eat chicken

Ivoriens catch bird flu dance fever

นอกจากนี้ยังมีสินค้าที่เป็นอุตสาหกรรมมากมายที่ออกมาจำหน่ายเพื่อต้านใช้หัตถ์คนเช่น หน้ากาก ที่กรองอากาศเสื้อผ้าที่ป้องกันการติดเชื้อในการปฏิบัติการ รวมถึงการให้ความหมายใหม่ๆ แก่สินค้าเก่าเช่นกระดาษชำระที่มีการโฆษณาบอกว่าใช้ป้องกันใช้หัตถ์คนได้

กระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในรูปแบบนี้ยากที่จะจัดให้อยู่ในประเภทใดของ รูปแบบที่นักวิชาการเสนอไว้ข้างต้นแต่เป็นการต่อต้านที่นำเสนอแนวคิดและมุมมองในมิติต่างๆที่เป็นชีวิตประจำวันของมนุษย์ แต่ยังไม่ถึงขั้นที่ประเพณีประคิษฐ์ใหม่หรือประคิษฐกรรมทางสังคมใหม่ จะไปต่อรองเพื่อการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ทั้งของโรคใช้หัตถ์คน และของรัฐได้ อาจเป็นเพราะว่าใช้หัตถ์คนสำหรับมนุษย์แล้วยังใหม่ต่อกันมากและยังคงอยู่ด้วยกันอีกนาน

บทสรุป

ใช้หัตถ์คนเป็น โรคระบาดที่มีลักษณะของ โลกาภิวัตน์คือมีความเป็นเสรีที่ข้ามรัฐข้ามพรมแดนและสามารถแพร่กระจายไปจากสัตว์ไปสู่คนด้วยมาตรฐานเดียวกันเงื่อนไขเดียวกันจากบทความได้ทำให้เห็นถึงข้อสังเกตว่าโลกาภิวัตน์ที่เป็นประเด็นทางเศรษฐกิจ การค้า ที่ขับเคลื่อนด้วยการย้ายทุนข้ามพรมแดนไปมาอาจกลายเป็น “โลกาภิวัตน์เทียม” เพราะโลกาภิวัตน์มันไม่เคนมีอยู่จริงเพียงแค่รูปแบบการค้าเท่านั้นเองเนื่องจากความเห็นแก่ตัวของประเทศที่เจริญแล้วที่เอาเปรียบประเทศที่ไม่มีทางสู้ (เพราะว่าการค้าเสรีไม่มีอยู่จริง) องค์กรโลกต่างๆก็ถูกวิพากษ์ว่าไม่ได้ตั้งขึ้นมาเพื่อประเทศเล็กประเทศน้อย มาตรการต่างๆนั้นทำให้ประเทศที่รับความช่วยเหลือยิ่งแย่งไปอีกซ้ำแล้วซ้ำเล่าสร้างความหวาดความกลัวขึ้นมา

ประเทศมหาอำนาจอย่างสหรัฐอเมริกาแสดงออกอย่างไม่อาย ในขณะที่รัฐบาลคลินตันพยายามผลักดันสหรัฐอเมริกาไปสู่การค้าเสรีอย่างจริงจัง รัฐบาลบุชกลับปากว่าตาขยิบ ปากก็พร้าเทศนาถึงการค้าเสรี แต่ในทางปฏิบัติกลับดำเนินนโยบายแบบลัทธิปกป้องการค้า (protectionism) นโยบายการค้าของรัฐบาลบุชจริงๆ ดูเหมือนจะเป็นการบีบให้ทั่วโลกเปิดการค้าเสรี แต่ใช้นโยบายปกป้องการค้ากับประเทศของตัวเอง

ปัจจัยอีกประการหนึ่งที่ทำลายโครงการ โลกาภิวัตน์ลง เกิดมาจากการหมกมุ่นอยู่กับความเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเติบโตอย่างไม่มีขีดจำกัดคือจุดศูนย์รวมของโลกาภิวัตน์ เป็นแกนกลางสำคัญของความชอบธรรมของมัน ในขณะที่รายงานธนาคารโลกในระยะหลังยังคงเชิดชูความเติบโตอย่างรวดเร็วว่า เป็นกุญแจที่ไขไปสู่การขยายตัวของชนชั้นกลางในโลก แต่ปัญหาโลกร้อน, การผลิตน้ำมันเลยขีดสูงสุด (peak oil) และปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ทำให้ประชาชนมองเห็นชัดว่า อัตราและแบบแผนของความเติบโตที่มาพร้อมกับโลกาภิวัตน์ คือใบสั่งยาสูตรมรณะที่จะนำไปสู่สงครามอาร์มาเกดดอนในเชิงนิเวศวิทยา

ปัจจัยประการสุดท้ายที่ย่ำได้มองข้ามก็คือ การต่อต้านชัดเจนของประชาชนที่มีต่อโลกาภิวัตน์ การต่อสู้นับตั้งแต่ที่ซีแอตเติลใน ค.ศ. 1999, ปรากฏใน ค.ศ. 2000 และเจนัวใน ค.ศ. 2001 การเดินขบวนต่อต้านสงครามครั้งใหญ่ในโลกเมื่อวันที่ 15 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 2003 เมื่อขบวนการต่อต้าน

โลกาภิวัตน์ผันตัวไปเป็นขบวนการต่อต้านสงครามระดับโลก การอับปางของการประชุม WTO ระดับรัฐมนตรีในเมืองแคนคูนเมื่อ ค.ศ. 2003 และเกือบล่มลงในฮ่องกงใน ค.ศ. 2005 การที่ชาวฝรั่งเศสและชาวดัชต์พร้อมใจกันปฏิเสธรัฐธรรมนูญยุโรปที่มีแนวทางเสรีนิยมใหม่และสนับสนุนโลกาภิวัตน์ใน ค.ศ. 2005

ทั้งหมดนี้คือจุดบรรจบที่เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อสำคัญในการต่อสู้ระดับโลกที่ยาวนานเป็นทศวรรษ รุกจนให้โครงการเสรีนิยมใหม่ต้องม้วนเสื่อกลับไป แต่เหตุการณ์อันลือลั่นเหล่านี้เป็นแค่ยอดภูเขาน้ำแข็ง เป็นผลรวมของการต่อสู้ต่อต้านเสรีนิยมใหม่ ต่อต้านโลกาภิวัตน์ นับพันๆ ครั้งที่เกิดขึ้นในชุมชนนับพันๆ แห่งทั่วทั้งโลก เป็นผลจากการร่วมแรงร่วมใจของเกษตรกร คนงาน นักศึกษา ชนพื้นเมืองและชนชั้นกลางในหลายภาคส่วน เป็นจำนวนหลายล้านคน

แต่โลกาภิวัตน์ที่มาจากธรรมชาตินั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็น “โลกาภิวัตน์แท้” เพราะว่ามันไม่มีใครกำหนดได้ เช่น โรคระบาดใหม่ๆ และภัยธรรมชาติ นับวันที่จะทวีความรุนแรงขึ้นทุกวันสาเหตุเนื่องจากวิถีชีวิตของมนุษย์ที่พยายามเอาประโยชน์จากธรรมชาติ สร้างความไม่แน่นอนและมั่นคงในชีวิตประจำวันของมนุษย์ ความรุนแรงของปัญหาที่เองทำให้มนุษย์ “กลัว” และทบทวนว่าจะอะไรจะสามารถเป็นที่พึ่งได้เมื่อเกิดความกลัว บางกรณีก็หันไปหาภูมิปัญญาเดิมที่เป็นทุนทางสังคมที่เหล่าบรรพชนสร้างขึ้นมามีในอดีตแล้วนำมาตีความใหม่ บ้างก็หันไปสู่วางความเชื่อทางพิธีกรรมที่ได้ประดิษฐ์ใหม่ บ้างก็พยายามสร้างกระบวนการเพื่อความหมายใหม่แก่เรื่องที่ไม่สามารถควบคุมได้

เป็นกระบวนการสร้างวาทกรรมที่มีอำนาจในการอธิบายได้ เกิดเป็นความรู้ใหม่ที่แตกต่างและหลากหลายจากความรู้ที่ผลิตโดย “รัฐ และศาสตร์ต่างๆ” ได้ครอบงำและไม่เห็นความสำคัญในการสร้างความรู้ของปัจเจกก่อเกิดความขัดแย้งรูปแบบใหม่ขึ้นมาอย่างมากมาจากความกลัว โลกาภิวัตน์แท้ และกลัวซึ่งกันและกันจนถึงขั้นกลัวตัวเอง (กลัวแก่ กลัวไม่สวยไม่หล่อ กลัวตาย)

ความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นจากประสบการณ์ของชีวิตประจำวันของมนุษย์เป็นความรู้ที่ใช้ต่อรองกับอำนาจและความกลัวต่างๆที่เกิดขึ้นจากความไม่แน่นอน ไม่ใช่เพื่อเป็นการเอาชนะแต่เป็นการสร้างพื้นที่ทางสังคมวัฒนธรรม(ด้วยพิธีกรรมใหม่ๆ)ให้กับผู้ต่อรองให้มีตัวตนและไม่ถูกละเลยจากการจัดสรรทรัพยากรรวมถึงสร้างข้อต่อรองในการเข้าถึงทรัพยากรสาธารณะได้

แต่ศาสตร์เดิม รัฐชาติ และโลกาภิวัตน์ที่นิยมสร้างความกลัวให้กับมนุษย์ จะยอมรับความรู้ของคนธรรมดาที่มาจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน เหล่านี้หรือไม่ในเมื่อมันทำให้มนุษย์หายกลัว

หมายเหตุ บรรณานุกรมได้ใส่ไว้ในเนื้อหาบทความแล้ว

รายงานวิชา

Seminar in Globalization

ใช้หัวदनก

ในบริบทการเจรจาต่อรองด้วยประดิษฐ์กรรมทางสังคม

Bird Flu

on Negotiation in Social Innovation Contexts

พลวัฒน์ ประพัฒน์ทอง

